

Развитие и днешно състояние на българската географска наука¹⁾

Отъ

Ив. Батаклиевъ

Уважаемо събрание,

Както въ живота на отдѣлни обществени и научни деятели, така и въ живота на известни културни или научни институти и организации идватъ моменти, когато трѣбва да се направи прегледъ на тѣхното дѣло и наредъ съ това да се почерпи поука отъ него и се посочи бждещия му пѣтъ на развитие. При нашия не особено радостенъ и постоянно развиващъ се животъ, налага се това да става по-често. Тукъ не се касае всѣкога да се откриватъ нови истини, колкото да се напомнятъ старитѣ, безъ които не може да се творятъ нови. Такива прегледи или юбилеи въ краткия свободенъ животъ на България не могатъ да бждатъ много, щомъ не се отива до крѣпност и не се прекалява.

Днесъ ние празнуваме 40-годишнината на нашия Географски институтъ при Университета и 20-годишнината на нашето Географско дружество. Касае се за едно скромно безшумно праздненство на единственитѣ две огнища на българската географска наука. Вѣрно е, че половинвѣковниятъ животъ на Географския институтъ и четвъртвѣковниятъ такъвъ на Географското дружество сж важни годишнини за отпраздуване. Но ако сега ние не искаме да отменимъ 40 и 20 годишнинитѣ, то е поради трѣскавото развитие изобщо на географската наука въ свѣта, повикана следъ войнитѣ на по-предно мѣсто въ живота на народитѣ и държавитѣ, затова и съ по-широко участие въ програмитѣ на разни учебни заведения. Свѣтовната война предизвика голѣма материална криза въ живота на човѣчеството, лѣкуването на която е задача главно на природнитѣ или физикоматематическитѣ науки. Но настана още по-голѣма морална криза

¹⁾ Речь произнесена на 22 януарий 1939 г. по случай 40-годишнината на Геогр. институтъ при Университета и 20-годишнината при Българското географско дружество. Отнася се до развитието и днешното състояние на българската географска наука въ връзка съ Географския институтъ и Географското дружество, чиито важни годишнини се празнуватъ.

въ живота на човѣчеството, лѣкуването и изживяването на която е задача на хуманитарнитѣ науки. Казвамъ моралната криза е по-голѣма и по-страшна, защото колкото и да е ясно, че земята може да изхрани 2 пѣти по-голѣмо човѣчество, пакъ сжществува отъ една страна гладъ и недоволство, а отъ друга страна — алчностъ и като последица отъ всичко това остри международни и вътрешни обществени борби. Географията съ физикогеографската си частъ съдействува на физикоматематическитѣ науки, а съ антропогеографската си частъ — на хуманитарнитѣ науки, съ което напоследѣкъ повече натежѣ. Излишно е подробно да се изтъква значението на географията за изяснението и разрешаването на международнитѣ и национални въпроси и изобщо за превъзпитанието на човѣчеството. Всичко това налага по-често разглеждане на развитието на географската наука и преценка на значението ѝ. Не ще съмнение, че това е така и специално за нашата, българска географска наука, която се намира въ усиленъ организационенъ периодъ, съ важни научно-просвѣтни задачи и такива за изяснение, както на международното положение на България, така и за разрешаване на националнитѣ ѝ въпроси.

*

Първото и главно огнище за създаване на българската географска наука и просвѣта е Географския институтъ при Университета. Въ него се създадохъ, както представителитѣ на висшата ни географска наука, така и многобройнитѣ преподаватели въ другитѣ висши училища, разнитѣ срдни училища и дори вече въ нѣкои прогимназии въ България, които въ продължение на 40-годишния животъ на Института наброяватъ 400 души. Въ него се положиха основитѣ на научната география на България и на преподаването на научната обща география и географията на другитѣ страни въ свѣта. Наистина, българската география води началото си отъ преди 100 години, именно отъ 1835 г., когато Неофитъ Бозвели Хилендарецъ, написа първата българска географска книга — учебникъ по география, ако и въ Историята на Паисий да се намиратъ географски елементи. Но нашата научна, модерна географска наука почна да се развива отъ 1898 г., когато въ нашия Университетъ, тогава още Висше училище, се създава катедра по география, назначава се точно на 1 февруарий сжщата година за редовенъ доцентъ при нея д-ръ Анастасъ Иширковъ и се полагатъ основитѣ на Географския институтъ.

Действително, въ сравнение съ срдноевропейскитѣ и западноевропейскитѣ страни у насъ твърде късно се туря начало на висша география. Но въ сравнение съ другитѣ балкански страни, България, ако и да е по-късно освободена отъ турското робство, въ това отношекие не е останала по-назадъ; ако въ Сърбия само нѣколко години по-рано се създава вис-

шата географска наука, въ Турция и Гърция — едва след голъмата война, именно въ Турция въ 1925 г., когато въ университетитѣ въ Цариградъ и Анкара се основаватъ географски институти, и въ Гърция въ 1928 г., когато започватъ да се пишатъ научни статии по географія, но въ Атинския университетъ и днесъ още нѣма географски институтъ и изобщо географията не е призната за самостоятелна наука. Въ Албания още нѣма каквото и да е висше учебно заведение. Все пакъ трѣбва да се каже, че нашиятъ университетъ, основанъ първоначално въ 1888 г., като Висше училище, е просъществувалъ цѣли 10 години безъ географска наука.

При обстоятелството, че отъ една страна, развитието на новата география позакъсна въ нашия Университетъ и е трѣбвало да се добави загубеното, а отъ друга страна, че задачитѣ на новата география сж много и сложни, трѣбва да подчертая още сега, че е особено щастливъ случай, гдето даровитиятъ и добре подготвенъ Иширковъ става нейнъ пръвъ работникъ и основателъ. Иширковъ е специализиралъ въ Германия въ Лайпцигъ при основателя на модерната антропогеография Фридрихъ Ратцелъ и въ Берлинъ при голъмия пжтешественикъ, изследвачъ и методикъ-географъ Фердинандъ фонъ Рихтхофенъ. Иширковъ пусна първитѣ бразди въ българската географска цѣлина, посочи правилно пжтя на развитие на нашата географска наука, бѣ и остава до днесъ най-значителния нейнъ представителъ. Иширковъ обезсмърти името си въ нашата наука и съ това, че завеща за фондъ една крупна сума отъ 900,000 лв., чрезъ лихвитѣ на който да се изпращатъ български географи на специализация въ чужбина. Освенъ това, Иширковъ завеща всичкитѣ си специални книги на Географския институтъ, около 700 тома, и една сума отъ 50,000 лева, отъ лихвитѣ на която да се награждаватъ студенти-географи, които напишатъ издържани научни работи. Въ историята на българската географска наука на проф. Иширковъ като челникъ въ нейното развитие сж предопредѣлени най-ценнитѣ страници.

Първоначално, пкъ и по-сетне, условията за развитие на българската географска наука сж били твърде тежки. Най-напредъ помѣщението на Географския институтъ бѣ крайно недостатъчно за сносна работа. То се състоеше отъ 3—4 тѣсни тавански стаички въ зданието на ул. Тетевенска № 1. Тѣ бѣха и за кабинети на професори и асистенти, и за картографски и семинарни упражнения и за сбирки, библиотека и читални. И тамъ Географския институтъ се помѣщава цѣли 34 години — до 1932 г., когато се премѣсти тукъ на 4 етажъ въ сравнително удобно и достатъчно помѣщение.

Първоначално условията за научна работа сж били тежки и поради това, че сж липсвали необходимитѣ сбирки, пособия и покъщнина въ Географския институтъ. А преподавателскитѣ задачи на Иширковъ сж били много широки. Той самъ

преподаваше всички дѣлове на географията. Това положение заварихъ и азъ въ 1909 г., когато постъпихъ като студентъ по география. Впрочемъ, Иширковъ е единственъ преподавателъ по география въ Университета цѣли 17 години — до 1915 година, когато се назначи като втори професоръ по география Ж. Радевъ, който отъ 1906 г. бѣше асистентъ. Специално за географията на България и българскитѣ земи подъ чужда властъ Иширковъ трѣбваше да пжтува и да прави изследвания, било за нуждитѣ на преподаванетоъ въ Университета, именно за съставяне на лекциитѣ си, било общо за развитието на географията на България, защото по-напредъ върху нея не е имало написани системни и научни работи. Освенъ всичко това, трѣбвало е географията да дойде въ помощъ за защита справедливитѣ ни национални интереси въ поробенитѣ български земи. Тази помощъ Иширковъ даде безрезервно и всеотдайно. За тази цель той написа множество статии и отдѣлни книги на български и разни чужди езици, които съставятъ $\frac{1}{3}$ отъ всичкитѣ му научни трудове. Върху тази толкова народополезна дейность на Иширковъ нѣма да се спирамъ повече, тъй като тя е добре известна на нашето просвѣтено общество. Неговитѣ трудове на чужди езици върху спорнитѣ национални въпроси между балканскитѣ народи сж познати и въ чужбина, гдето се ценятъ отъ обективната научна критика.

Ако и специалистъ преди всичко по антропогеография, Иширковъ работи не малко и въ областта на физическата география. Необходимостта отъ вѣстранна географска просвѣта и цѣлостна географска наука, като на първи работникъ въ полето на нашата география му наложи това. Собствено въ организационния периодъ на българската география и до днесъ при широкитѣ ѝ задачи, а малко работници, другояче не може. Следъ проф. Иширковъ, проф. Ж. Радевъ и ние днесъ не се ограничаваме да се занимаваме изключително въ тази област на географията, въ която сме специализирали.

Въпрѣки обстоятелството, че Иширковъ трѣбваше да работи въ всички клонове на географията, неговитѣ работи не страдатъ отъ научна дълбочина и дълго време още ще служатъ като образци. Той прилагаше умѣло обяснителния и сравнителенъ методъ, чрезъ които българската географска наука още въ своето начало на развитие излѣзе отъ описателната си фаза и мина въ по-висшата си обяснителна или динамична фаза. Въ 1909 г. Иширковъ бѣше избранъ за редовенъ професоръ.

Развитието на българската географска наука, съ незначителни задръжки, се намира въ постояненъ възходъ. Нуждата отъ по-голѣма географска просвѣта, признаванетоъ правото на географията като отдѣленъ предметъ въ срѣднитѣ и други наши училища, държавни и национални интереси извикватъ географията на по-преденъ планъ въ нашия наученъ и културенъ животъ. Нима днесъ не е явно като бѣлъ день, че патриотич-

ното или националното чувство, за което се говори у насъ на всѣка крачка, се основава освенъ на науката за миналото — историята и на науката за езика на народа — българския езикъ, на науката на земята ни — географията!

Географскиятъ институтъ е трѣбвало да се готви за все по-сложнитъ и по-сложни задачи на нашата география, за която целъ е постоянно разширявалъ и закрепявалъ своето мѣсто въ Университета. Наистина, отначало вниманието къмъ географията въ Университета е било слабо и положението ѝ е било просто подчинено. Тя е служила като допълнителенъ предметъ на философи и педагози и на историци. Първитъ учители, проявили се като географи въ гимназиитъ, завършили университетското си образование въ 1903 и 1904 г., сж учили въ Университета преди всичко философия и педагогия. Това положение продължава до 1909 г., когато географията се отдѣля отъ философията и педагогията и се свързва само съ историята. Презъ 1909 г. свършватъ първитъ кандидати по история и география. Това положение продължава до 1912 г., когато става известно раздѣляне между историята и географията. Студентитъ по география започватъ да учатъ повече география, приготвятъ тези за допускане на II университетски изпитъ по географски въпроси и получаватъ диплома, че сж съ специалностъ география. По този начинъ географската наука се признава за почти самостоятелна специалностъ въ Университета. Презъ 1924 год. става пълно раздѣляне между географията и историята. Географията се призна за напълно самостоятелна научна специалностъ, като за студентитъ по география остана задължението да изучаватъ само българска история. Въ замѣна на това се засили изучаването отъ географитъ на други помощни предмети — геология, петрография и дори статистика. Това ново положение на географската наука въ нашия Университетъ се отрази благотворно за излизането на по-специалисти географи. Както е известно отъ миналата година въ Историко-филологическия факултетъ за училищни нужди студентитъ се задължаватъ да изучаватъ освенъ главната или първа специалностъ, и втора специалностъ, което отчасти ще се отрази неблагоприятно върху строгата специализация на студентитъ по първата специалностъ.

Не ще съмнение, че развитието и възхода на българската географска наука въ главното ѝ огнище — Географскиятъ институтъ при Университета — се дължи преди всичко на работницитъ въ него. И когато се е случвала криза въ броя на последнитъ, наставаше както се каза по-горе, задръжка въ развитието на географията. Иширковъ си взима за помощникъ въ 1906 г. като асистентъ Ж. Радевъ, който следъ две годишна специализация въ Берлинъ по физическа география при голѣмия германски географъ Репск, въ 1914 биде избранъ за редовенъ доцентъ и въ 1927 г. повишенъ за редовенъ про-

фесоръ по физическа география. При Иширкова, като повече антропогеографъ, за напредъка на нашата наука се чувствуваше наложителна нужда и отъ застѣпникъ на физическата география. За тази целъ се създаде втора катедра по география, именно по физическа география, и се повѣри на добре подготвени и преданъ на географското дѣло проф. Ж. Радевъ, който, както съ многобройнитѣ си научни трудове, така и съ преподаванията си въ Географския институтъ, получи здрави научни основи на този дѣлъ отъ географията. По-нататкъ проф. Ж. Радевъ има заслуги, че реформира картографскитѣ упражнения, като той самъ добре рисуваше карти. Освенъ това, той се прояви като отличенъ домакинъ на Географския институтъ. Той създаде по-голѣмата частъ отъ днешнитѣ голѣми сбирки на Института отъ карти, книги въ библиотеката му и други пособия, както и по-голѣмата частъ отъ покъщнината на Института. Защото, не ще и дума, че само при добре обзаведенъ институтъ може да се работи успѣшно въ научно отношение. Изобщо и проф. Ж. Радевъ остави неизличими следи въ живота на Географския ни институтъ и въ развитието на научната ни география. Неговитѣ наследници оставиха сумата 150,000 лева за фондъ, отъ лихвитѣ на който да се даватъ награди за трудове върху Североизточна България, отъ която произхождаше той.

Презъ 1917 г. нашиятъ Географски институтъ се сдоби съ още единъ преподавателъ, именно такъвъ специално по математическа география. Това бѣше Йорданъ Ковачевъ, който до 1919 г. бѣше частенъ нехоноруванъ доцентъ, а следъ това хоноруванъ. Както е известно, следъ това въ новооткрития Агрономически факултетъ на Университета той постъпи като професоръ по геодезия.

Работницитѣ въ Географския институтъ бързо се увеличаватъ. Веднага следъ войната въ 1919 г. за асистентъ по география постъпва Д-ръ Крумъ Дрончиловъ, училъ антропология и география въ Берлинъ при виднитѣ учени — проф. Luschan — антропологъ, и споменатия по-горе проф. Albrecht Penck. Презъ 1923 г. той бива избранъ за редовенъ доцентъ по антропогеография при катедрата на проф. Иширковъ.

Презъ 1924 г. азъ бѣхъ повиканъ за асистентъ по география. Въ 1925 г. г. Рафаилъ Поповъ бѣ избранъ за частенъ хоноруванъ доцентъ по предистория.

По този начинъ въ 1925 г. българската географска наука се намираще, бихъ казалъ на завидно положение: призната за самостоятелна специалностъ въ Университета, достатъчно катедри и преподаватели, сносенъ Географски институтъ и усилено стремление за работа върху сложнитѣ ѝ задачи.

Но, за съжаление, това положение не трая дълго време. Настана криза въ преподавателския персоналъ, бързо загубихме нѣколцина отъ преподавателитѣ и тази криза можа да

се справи едва отъ 2—3 години насамъ, защото мъчно се създава академичния персоналъ.

Още въ 1925 г., есенята, загубихме Крумъ Дрончилова, който трагично загина при единъ наученъ излетъ въ Витоша до постройкитъ на рилския водопроводъ. Отлетъ надеждата за скорошното по-системно антропогеографско изучаване на България и специално — антропологическото изучаване на българитъ, за което Дрончиловъ бѣше много добре подготвенъ и върху което ни остави ценни научни трудове.

Но още по-голъмата криза дойде въ 1933 и 1934 г., когато за кратко време загубихме трима отъ професоритъ по география — основнитъ стълбове на нашата наука. Презъ лѣтото на 1933 г. заболя тежко проф. Иширковъ, затова на следната година биде пенсиониранъ и излѣзе отъ строя, а въ 1937 г. почина. Презъ януарий 1934 г. внезапно и неочаквано почина вториятъ стълбъ на географската наука — проф. Ж. Радевъ, а презъ лѣтото с. г. почина и проф. Йорданъ Ковачевъ. Така, останахъ само азъ преподавателъ по география, г. Р. Поповъ — по предистория и Г. Гунчевъ — асистентъ. Това тежко ненормално положение не само на Географския ни институтъ и изобщо въ географската ни наука продължи до 1936 и 1937 г., когато бѣха избрани за редовни доценти: г. Д. Ярановъ — по физическа география и г. Г. Гунчевъ — по антропогеография.

*

Географското дружество, както казахъ въ началото, е второто огнище у насъ за географска наука и просвѣта. Споменахъ, че географията отъ войната насамъ е поценена наука. И колко много е почувствуванa нуждата отъ нея у насъ, за изяснение и отстояване наши национални и държавни права, се вижда отъ това, че веднага следъ войната, именно на 9 ноемврий 1918 г., нѣколцина наши общественици заедно съ професоритъ по география основаватъ Българското географско дружество, което днесъ навършва 20 години животъ. Разбира се, общо цельта на Географското дружество е да се грижи за напредъка на географската наука въ България. Срѣдствата сж многобройни: устройване събрания, предприемане научни екскурзии и изследвания, издаване научни трудове и пр. Както ви е известно, най-редовната дейность на дружеството е устройване на събрания съ реферати и сказки по научни въпроси, особено презъ зимния сезонъ всѣка седмица. Организирането, издаването на научни трудове е дейность дори по-важна отъ събранията, но още въ началото е била затруднена отъ липса на материални срѣдства, па и отъ липсата на достатъчно голъмъ брой подготвени работници. Ето защо отъ началото не се предприема издаване на редовенъ печатанъ органъ на дружеството — „Известията“ му, които имаме днесъ,

а ръководителитѣ му се задоволяватъ да основатъ само Географска библиотека, на която първия номеръ е книгата отъ проф. Иширковъ — „Западна Тракия и договорътъ въ Ньои“. Отъ библиотеката до днесъ сж излѣзли 5 номера.

Най-после, въ 1933 г. дружеството можа да започне да издава своитѣ Известия—всѣкигодишенъ печатенъ наученъ органъ. Въ 1933 г. създателтъ на нашата географска наука, първиятъ и постоянець председателъ на Географско дружество проф. Иширковъ навършваше 35-годишната си професорска и научна дейность. Този важенъ моментъ въ живота на географската ни наука не трѣбваше да мине незабелязано. Затова решихме да му постветимъ единъ наученъ сборникъ, който сжщевременно да бжде книга първа на „Известията“ на дружеството. Този сборникъ съдържа многобройни статии отъ почитателитѣ на проф. Иширковъ у насъ и чужбина. Съ успѣха на този сборникъ ние добихме смѣлость да продължимъ издаването на Известията на Българското географско дружество, отъ които сж излѣзли до сега 5 книги, всѣка съ около 15—20 коли. Излишно е, па и нѣмамъ време подробно да излагамъ значението на Известията на дружеството. Тѣ съдържатъ научни статии и съобщения върху най-новото отъ българската география. Съ тѣхъ дружеството заживѣ по-интензивенъ и по-смысленъ животъ. Ние, преподавателитѣ по география въ Университета, можемъ да печатимъ трудоветѣ си въ Годишника на Университета и Университетската библиотека. Но особено работницитѣ внѣ отъ Университета намиратъ възможность да печататъ своитѣ трудове въ Известията на дружеството. Съ тѣхъ влѣзохме въ прѣка връзка съ чуждестранната география. Чрезъ тѣхъ получаваме възамѣ на чуждестрани географски списания, които никога не бихме могли да си купимъ и нека спомена, че получаваме географски списания чакъ отъ Китай и Перу.

Въ живота на българската география е важно събитие и основаването въ началото на 1937 г. на Българския националенъ комитетъ за география съ цель да можемъ да членуваме въ Международния географски съюзъ и да бждемъ съ равни права въ международнитѣ географски конгреси. Освенъ това, комитетътъ, въ който влизатъ нашиятъ Географски институтъ и Геогр. дружество, така и срѣднитѣ имъ институти и дружества (Воененъ географски институтъ, Централенъ метеорологически институтъ, Геолошко дружество и пр.) обединява всички инициативи у насъ за напредѣка на географската ни наука.

Разглеждайки развитието на българската географска наука не можемъ да не споменемъ и за важното събитие въ нейния животъ въ 1936 г. — това е IV конгресъ на славянскитѣ географи и етнографи въ София, който изнесохме съ сътрудничеството на нашитѣ етнографи, Военния

географски институтъ, Метеорологическия институтъ, нашитѣ геолози, ботаници, зоолози и астрономи. Като завършекъ на този конгресъ е излизането отъ печатъ презъ миналата година на Сборника на този конгресъ, огроменъ томъ съ повечето отъ трудоветѣ изнесени на него. Организирането на този конгресъ, показва, че българската географска наука е вече преминала своята първоначална фаза на развитие, а всичко това укрепи вѣрата ни въ свѣтлото бждеще на българската география.

*

Отъ изложеното върху развитието на нашата географска наука проличава какво е днешното ѝ състояние. Остава ми да давамъ нѣщо повече — като заключение.

Отбелязахъ, че нашата наука е въ възходъ, като е преминала вече младенческата си възраст и се издига къмъ зрѣло юношество. Преподавателскиятъ персоналъ въ Географския институтъ е почти възстановенъ. Самиятъ Институтъ е доста сносно нареденъ. Библиотеката му разполага съ почти 4500 тома книги на български, нѣмски, френски, руски, английски и др. чужди езици. Той разполага сжщо съ богати сбирки отъ учебни пособия: 1) 49 голѣми стенни географски карти, 50 — въ помалкъ размѣръ, 2) всички топографски карти на България (руски, австрийската, реамболиранитѣ български карти), топографски карти на Македония, Тракия, 2) голѣма колекция отъ стари карти на България и Балкански полуостровъ, 4) многобройни стенни и свѣтливи картини, 5) необходимитѣ картографски и други географски уреди и инструменти, 6) релефни карти и географски модели, както и най-голѣмата релефна карта на България отъ 1907 г., 7) добри стопанскогеографска и петрографска сбирки и пр. Както споменахъ, въ продължение на 40 години 400 души български географи сж завършили висшето си образование въ Географския ни институтъ. Само нѣколцина учители по география сж завършили география въ чужбина. Безъ преувеличение може да се каже, че нашиятъ Географски институтъ по своята уредба и състояние не отстъпва на много географски институти въ провинциални университети въ Франция, Англия и Германия. Въ нѣкои провинциални университети въ Франция, географията е още много тѣсно споена съ сроднитѣ ѝ науки, напр. историята, затова самостоятелността ѝ е слаба.

Географското ни дружество крепне. То е въ пълна услуга на Географския институтъ. Съ неговитѣ известия и други печатни издания се дава по-широкъ публиченъ показъ на развитието на българската география. Излѣзлитѣ географи работници отъ Географския институтъ продължаватъ своето дѣло въ Географското дружество. То има 480 души членове.

Интензивенъ животъ прекарва и Националниятъ ни комитетъ за география.

Преподавателитѣ въ Географския институтъ и главнитѣ ръководители на дружеството се стремятъ въ своята работа къмъ по-голѣма научна дълбочина, като се ръководятъ отъ следнитѣ модерни схващания за географията, именно: 1) че тя е наука за връзката и отношенията въ пространството, 2) че разглежда географското пространство като цѣло, 3) че същността на географията е въ географския пейзажъ или ландшафтъ, 4) че географията е динамична наука, защото разглежда взаимодействието между човѣка и природата въ географския пейзажъ, 5) че обръща внимание на анализа на елементитѣ, но дори повече на взаимната имъ връзка, затова географията е преди всичко синтетична наука, синтеза на синтезитѣ. Поради това тя е и една трудна наука.

Радостенъ фактъ е, че вече работятъ научно и нѣкои географи учители, които сж вънъ отъ Географския институтъ, съ което се помага на преподавателитѣ въ Института и изобщо се засили развитието на нашата наука.

Много естествено, работимъ главно въ областта на географията на България. Но за добиване на разширени познания върху географията на други страни, било за да се изпълни повелята на сравнителния методъ, правимъ пътувания и вънъ отъ България, въ другитѣ европейски страни, а колегата Ярановъ прави пътувания дори въ Африка.

Отъ 1934 г. насамъ редовно посещаваме международнитѣ конгреси по география, гдето не само застъпваме нашата география, но имаме възможность и да пътуваме въ другитѣ страни. Въ 1934 г. представяхме България на конгреса въ Варшава, а миналата 1938 г. на този въ Амстердамъ.

Но за пътуванията срѣщаме трудности. Следъ голѣмата война, по понятни причини на българскитѣ географи е почти невъзможно да пътуватъ навсѣкжде въ съседнитѣ балкански страни, макаръ тѣзи пътувания да сж ни крайно необходими за сравнителното географско изучаване на Балканскитѣ страни.

Трудноститѣ за пътуванията въ другитѣ страни, дори и въ България сж главно отъ материаленъ произходъ. При все това, че като географи трѣбва най-много да пътуваме, не ни се правятъ никакви специални улеснения отъ съответнитѣ фактори у насъ.

Друга не по-малка трудностъ, е липсата на достатъчно срѣдства и мѣста за издаване на трудоветѣ ни. Сега чрезъ фонда „Проф. Иширковъ“ всѣки 2 години ще имаме по единъ новъ специалистъ географъ, но къде ще печатътъ своитѣ трудове тѣзи нови млади географи? Въ бюджета на Университета не се предвиждатъ никакви кредити на Географския институтъ за собствени издания, както това е въ много университети въ чужбина. Географското ни дружество разчита само на свои срѣдства — 60 лева членски вносъ — и изнемогва. Националниятъ ни комитетъ не разполага абсолютно съ никакви срѣдства.

Най-после, две думи за предстоящите задачи на нашата географска наука. Не разполагаме съсносень училищенъ географски атласъ и съ никакъвъ наученъ географски атласъ на България. Въ чуждитъ атласи ни обикновено зле поставятъ, а при липсата на наши нѣмаме много основание да бждемъ недоволни отъ това. Излишно е подробно да се изтъква крещящата нужда отъ български географски атласи, затова Националниятъ ни комитетъ за география сега подготвя плана за изработване на такива и вѣрвамъ следъ 2 години да имаме завършенъ и създаденъ първия атласъ.

Другата важна задача на българската географска наука е да се напише география на България. И тукъ е излишно да се изтъква наложителната нужда. Имаме вече доста отдѣлни трудове — монографии върху разни географски въпроси и области отъ България, трѣбватъ още такива, но трѣбва и география на България. Иширковъ въ 1910 г. написа една сравнително кратка география на България, въ 1916 г. написа друга на нѣмски езикъ — *Bulgarien Land und Leute*. Днешното време иска своята география на България. Нека се надѣваме скоро да я имаме.

Въ връзка съ тѣзи две най-главни задачи на нашата географска наука е необходимостта, щото последната постоянно да изяснява и затвърдява нашитъ национални и държавни права и интереси.

Уважаеми дами и господа, това е на кратко развитието и днешното състояние на българската географска наука. Задачитъ ѝ сж сложни и важни. Изискватъ отъ насъ голѣми усилия, но — и отъ съответнитъ отговорни фактори въ страната и отъ васъ — нашето общество — подкрепа. Завършвамъ съ молба и пожелание тази подкрепа да бжде дадена!

ENTWICKLUNG UND HEUTIGER STAND DER BULGARISCHEN GEOGRAPHISCHEN WISSENSCHAFT.

(Aus Anlass des 40-jährigen Bestehens des Geographischen Instituts an der Universität Sofia und des 20-jährigen Bestehens der Bulgarischen Geographischen Gesellschaft.

Während des Jahres 1938 vollendeten sich 40-Jahre seit der Begründung des geographischen Instituts der Universität Sofia und 20-Jahre seit der Begründung der Bulgarischen geographischen Gesellschaft. Sie sind die einzigen Pflegestätten der bulgarischen geographischen Wissenschaft. Tatsächlich ist zwar der Anfang der bulgarischen Geographie das Jahr 1835 als Neofit Bosveli Hilenski.

darez das erste bulgarische geographische Buch (ein Lehrbuch der Geographie) schrieb, aber unsere Wissenschaft begann ihre Entwicklung erst 20 Jahre nach der Befreiung (1898), als man den Lehrstuhl für Geographie an der Universität Sofia begründete und als Professor für Geographie Ischirkov ernannt wurde.

Für wissenschaftliche Tätigkeit bei den berühmten deutschen Professoren der Geographie Friedrich Ratzel und Ferdinand von Richthofen sehr gut vorbereitet, hat Ischirkov der bulgarischen geographischen Wissenschaft eine solide Grundlage gegeben. Zu diesem Zwecke pflegte Ischirkov vor allem die für ein Geographisches Institut notwendigen Karten, Instrumente, Bücher u. s. w. anzuschaffen. Ischirkov hat der bulgarischen Geographischen Wissenschaft den richtigen Weg gezeigt. Er ist der erste bedeutendste bulgarische Geograph. Aber er hat seinen Name auch dadurch verewigt dass er eine sehr grosse Summe für weitere Ausbildung von bulgarischen Geographen im Ausland testamentarisch vermacht hat.

Trotzdem bei uns viele Schwierigkeiten für die wissenschaftliche Arbeit und sehr komplizierte Aufgaben für die bulgarische geographische Wissenschaft bestehen, befindet sie sich in beständiger Entwicklung und stetem Fortschritt. Bis 1912 war die Geographie an der Universität als Lehrfach abhängig von der Nachbarwissenschaften, bis 1923 — halbabhängig und nachher — vollständig unabhängig. 1914 wurde Jeko Radev, nach der Vorbereitung bei dem deutschen Professor Albrecht Penck, als ord. Dozent und 1927 als Professor für physische Geographie ernannt. 1917 wurde Jordan Kovatschev als Privatdozent für mathematische Geographie. Krum Drontschilov wurde 1919 als Assistent für Geographie und 1923 als ord. Dozent für Antropogeographie ernannt. 1925 kam Rafail Popov als Privatdozent für Prähistorie. Auf diese Weise wurde die Zahl der Professoren für Geographie vervollständigt.

Die geographische Wissenschaft hat hauptsächlich durch Professor Ischirkov unsere gerechten staats-nationalen Interessen geschützt.

Am Ende des Jahres 1918 wurde die Bulgarische Geographische Gesellschaft begründet. Aber ihre stärkere Entwicklung beginnt erst im Jahre 1933, als die Mitteilungen der bulgarischen Gesellschaft herausgegeben wurden. Mit ihr hauptsächlich tritt die bulgarische Geographie in Verbindung mit der ausländischen geographischen Wissenschaft.

Für die Entwicklung der bulgarischen geographischen Wissenschaft sind noch zwei weitere Ereignisse wichtig: 1) die Organisierung des IV Kongresses der slavischen Geographen und Ethnographen in Sofia während des Jahres 1936 und 2) die Begründung des bulgarischen National-Komitees für Geographie im Jahre 1937. Mit dem letzterem traten die bulgarischen Geographen als Mitglieder der Union géographique internationale bei.

Leider hat die bulgarische Geographie in kurzer Zeit 4 Professoren durch den Tod verloren (Drontschilov—1925, Radev und Kovatschev—1934 und Ischirkov—1937) und dadurch eine sehr schwere Krisis durchlebt.

Heute ist die Zahl der Professoren für Geographie wieder vervollständigt. Die jetzigen Professoren sind: Iv. Bataklijev, D. Jaranoff und G. Gunčev. Das Geographische Institut der Universität, in welchem während der 40 Jahre 400 Geographen ihre Studien beendet haben, ist Verhältnismässig gut eingerichtet. Es besitzt eine Bibliothek von 3500 Bänden, eine grosse Sammlung von Karten, Instrumenten und anderen Hilfsmitteln. Das bulgarische geographische Institut hat einen Stand wie die Institute an den kleineren Universitäten von Mittel- und Westeuropa. Die bulgarische geographische Gesellschaft hat 480 Mitglieder und befindet sich auch in einer guten Entwicklung.

Die nächsten Aufgaben der bulgarischen geographischen Wissenschaft sind: Bearbeitung eines geographischen Atlases von Bulgarien und eine vollständige Geographie von Bulgarien.

Iv. Bataklijev